

La tèrra, los utís e lo tribalh basic

En los casaus tradicionaus, la tèrra qu'ei bona, hèra bona, pr'amor que son generacions e generacions qui l'an tribalhada, adobada¹ e engreishada dab hems, sustot lo de la poralha e deus lapins, èrba, branquetas, dèishas de totas²... Lhèu en los costalats³, la tèrra argelosa n'ei pas tostemp escarpa⁴ mes en las arribèras, qu'ei sovent brasuda⁵ e tau casalèr qu'ei un plaser de la tribalhar.

Diversitat de las tèrras donc e tanben grana diversitat deus noms deus utís. Ueram⁶ los picatalòs⁷ de Salias qui, de gran matin, e s'apotjavan⁸ de cap tà la vinha en cantar :

La pica⁹ au còth e peishòta¹⁰ au peiròu,

Lo cujon¹¹ plen, los esclòps a la saca...

Qu'avèn tot çò qui calè entà passar la jornada : l'apèr¹² (la pica), lo dinnar (peishòta, probable shardina salada), de qué béver (lo cujon qu'èra plen !). Entà tribalhar que's tiravan los esclòps de la saca pr'amor que caminavan pè descauç¹³ ... tà us estauviar¹⁴!

La pica o hosser o marra o eishada que son los utís de basa. Que permeten de tirar l'èrba en eisharar o porgar¹⁵ e de tribalhar la tèrra en hodicar¹⁶, hossejar o marrar... Se lo cas ei, que permeten tanben de cauçar, per exemple, las patatas.

Lo dusau utís qu'ei la horca de hèder¹⁷ entà hodjar¹⁸, virar la tèrra, hèder. Endrets que i a, quan la tèrra ei leugèra, brasuda, qu'avetz un cròc, horcat o picoet, qui permeten de l'airejar¹⁹. Au dia de uei, qu'ei dab lo cultivator a man o arpa²⁰ qui's hè aqueth tribalh. Entà har los sendèrs que'ves cau lo pala redonda. Lo torn d'un partèrra que'u hètz dab la pala carrada o palahèr²¹.

Enfin, quan voletz semiar, la tèrra que cau que sia miuta, miuta²². Qu'ac fenitz dab l'arrasteron²³ qui permet d'alisar²⁴.

¹ bonifiée

² déchets de toute sorte

³ coteaux

⁴ facile à travailler

⁵ fine comme de la cendre

⁶ voyons

⁷ ouvriers qui travaillaient dans les vignes et

qui tuaient des lombrics en piochant

⁸ se mettaient en route

⁹ houe

¹⁰ petit poisson

¹¹ calebasse qui servait

de gourde

¹² l'outil

¹³ pieds nus

¹⁴ économiser

¹⁵ désherber

¹⁶ piocher

¹⁷ fourche bêche

¹⁸ bêcher

¹⁹ aérer

²⁰ cultivateur, griffe

²¹ pelle bêche

²² très fine

²³ râteau de jardin

²⁴ lisser, égaliser

EXPRESSION

Amassar au broth¹

- Tè, Matilda, que v'èi portat quate pomas².
- Que t'arremercii Bernat. Be son hèra beròias ! Non coneishi pas aqueth ordi³.
- Que son pomas d'ivèrn. Que las apèran casso.
- Casso ? Qu'ei estranh aqueth nom... casso !
- Non sèi pas perqué, lhèu pr'amor l'arbo qu'a hèra de fòrça, com un casso ?
- Ditz-me, e's van conservar aqueras pomas ?
- Que las èi amassadas au broth. Que's van conservar endavant⁴.

Sovent lo monde qu'amassan las pomas quan son cadudas tà per tèrra mes que's son macadas en càder e n'ei pas bon entà la conservacion. Lo broth, qu'ei lo caputh de la branca, lo boton qui va dar ua fruta. **Amassar au broth** que vòu díser : amassar sus las brancas de l'arbo.

¹ cueillir sur l'arbre

² quelques pommes (cf : fiche n°5)

³ variété

⁴ longtemps encore

Locucion : tà díser

- Vam, quin t'ac viras¹ per quesos torns² ?
- Ne va pas. Que soi crebat de mau d'esquia³ !
- E lavetz, quin hès entau casau ?
- Mon praupe, n'i èi pas enquèra tocat tà díser⁴ !

¹ comment vas-tu, comment te débrouilles-tu ?

² ces jours-ci

³ j'ai très mal au dos

⁴ je n'y ai pratiquement pas touché,

je n'y ai pratiquement rien fait,

je n'y ai rien fait encore pour ainsi dire

